

DR INŻ. ARCH. BARBARA UHEREK-BRADECKA

Wyższa Szkoła Techniczna w Katowicach, Wydział Architektury, Budownictwa i Sztuk Stosowanych, ul. Rolna 43, 40-555 Katowice; e-mail: barbara.bradecka@wst.com.pl

ARCHITEKTURA MONASTYCZNA NA ŚLĄSKU CIESZYŃSKIM PO 1939 ROKU – WSTĘP DO BADAŃ WSPÓŁCZESNEJ ARCHITEKTURY KLASZTORÓW NA OBSZARZE ŚLĄSKA CIESZYŃSKIEGO

STRESZCZENIE

s. 13-22

Artykuł dotyczy nierozpoznanej i nieopisanej do tej pory problematyki najnowszej (powstałej po 1939 roku), sakralnej i monastycznej architektury Śląska Cieszyńskiego. Obszar badawczy, zdelimitowany terytorialnie do obszaru pokrywającego się z Euroregionem Śląsk Cieszyński, stanowi niezmiernie ciekawy teren do badań, gdyż ze względu na podział na dwa państwa rozwija się dwubiegunowo, co ma znaczący wpływ na powstającą architekturę sakralną i monastyczną. W trakcie wstępnych badań prowadzonych na delimitowanym obszarze rozpoznane zostało 50 obiektów w różny sposób związanych z monastycyzmem. Obiekty te znacznie różnią się pomiędzy sobą stylistycznie, ale także ze względu na kubaturę, formę i funkcję. Możemy wśród nich wyróżnić zarówno te stricte sakralne jak i te, w których różnorodne funkcje towarzyszące zajmują więcej powierzchni. W artykule przedstawiono fragment tabelarycznego zestawienia tych obiektów ze zwróceniem uwagi na funkcje towarzyszące oraz opisano koncepcję dalszych badań. Opisane zostały sposoby ich prowadzenia oraz metodologia dwustopniowych badań, prowadzonych tak, by możliwe było stworzenie kompleksowego opracowania monograficznego opisującego architekturę monastyczną Śląska Cieszyńskiego powstałą po 1939 roku.

SŁOWA KLUCZOWE

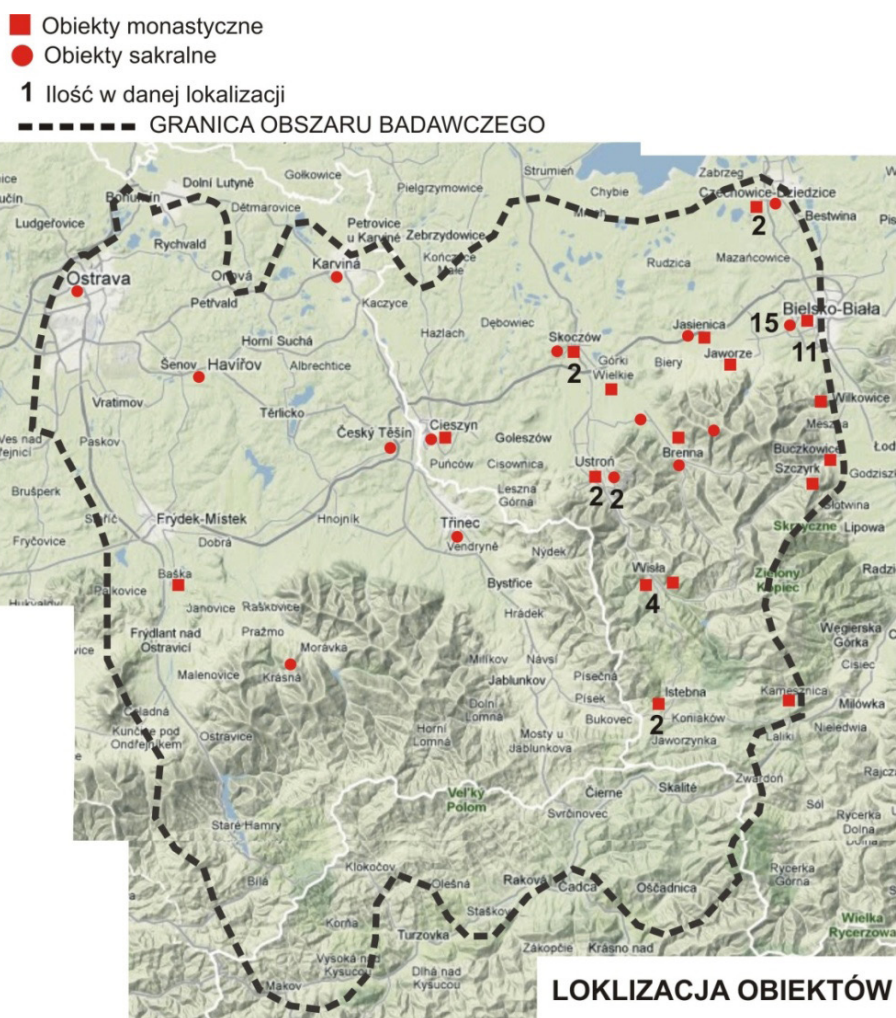
Architektura sakralna, klasztor, architektura monastycyzm, architektura współczesna, Śląsk Cieszyński

1. Wstęp

Problematyka najnowszej (powstałej po 1939 roku), sakralnej i monastycznej architektury Śląska Cieszyńskiego nie była do tej pory analizowana. Jest to więc zagadnienie całkowicie nierozpoznane. Powstało wprawdzie wiele opracowań na temat sakralnej architektury Cieszyna i czeskiego Cieszyna, a także opracowań monograficznych dotyczących poszczególnych obiektów, wszystkie one kończą się jednak w 1939 roku, pomijając obiekty późniejsze. Powstało także wiele popularnonaukowych opracowań dotyczących wartości kulturowych, etnograficznych i przyrodniczych regionu. Zagadnienia dotyczące architektury sakralnej (zarówno katolickiej jak i protestanckiej) oraz architektury klasztorów były jednak podejmowane niezmiernie rzadko, a jeżeli już to kończyły się najczęściej w 1939 roku. W prowadzonych po II wojnie światowej badaniach skoncentrowano się na okresie średniowiecza, z którego pozostało już niewiele obiektów, a jeżeli się zachowały to zazwyczaj nie w oryginalnej formie, lecz gruntownie przebudowane. W badaniach historycznych jakby zapomniano o obiektach późniejszych, w tym zwłaszcza najnowszych. W związku z tym 50 rozpoznanych obiektów sakralnych i monastycznych o różnej funkcji i przeznaczeniu, powstałych na tym obszarze po 1939 roku, stanowi ciekawy materiał do badań.

2. Ramy czasowe i obszar badawczy

Złożoność uwarunkowań historycznych i społecznych stwarza trudności w precyzyjnym określeniu obszaru badań pod względem terytorialnym. Granice terytorialne obszaru określanego dziś mianem Śląska Cieszyńskiego zmieniały się bowiem w czasie. Do ograniczenia obszaru badawczego przyjęto sytuację okresu około roku 1386, analogicznie jak w poprzednich publikacjach autorki. [1,2] gdzie obszar określany mianem Śląska Cieszyńskiego, pokrywa się niemal całkowicie z obecnym Euroregionem Śląsk Cieszyński. Cieszyn jako dawna stolica regionu po II wojnie światowej zachował tradycję centrum kulturowego obszaru Księstwa Cieszyńskiego. W północno – zachodniej części regionu zaczął jednak powstawać nowy, bardzo uprzemysłowiony ośrodek miejski – Ostrawa. Obszar rozwijał się więc dwubiegunowo. Na wybranym obszarze badawczym, zwłaszcza po jego polskiej stronie, możemy wskazać mnogość przykładów. Podczas badań wstępnych rozpoznanych zostało 16 obiektów sakralnych wzniesionych po 1939 roku na terenie Śląska Cieszyńskiego oraz 34 obiekty związane z szeroko pojętym monastycyzmem. Znajdują się wśród nich klasztory, domy filiacyjne, domy zakonne oraz ośrodki wakacyjne. Delimitowany obszar wraz z lokalizacją obiektów związanych z monastycyzmem, powstałych po 1939 roku, przedstawiony został na Rys. 1.

Rys.1 Mapa lokalizacji obiektów monastycznych i sakralnych na terenie obszaru badawczego.

Ramy czasowe badania obejmują okres od 1939 roku do dnia dzisiejszego – końca 2021 roku. Zakres badań obejmował będzie zarówno cechy formalne i stylistyczne obiektu, jego powiązania z tkanką urbanistyczną [3], ale także jego społeczną rolę i towarzyszące mu funkcje świeckie. To właśnie towarzyszące obiektom sakralnym i monastycznym funkcje dodatkowe były od zawsze wyróżnikiem monastycyzmu na terenie Śląska Cieszyńskiego. Tamtejsze kościoły i klasztory pełniły i pełnią po dzień dzisiejszy konsolidacyjną rolę dla wielowyznaniowego, wielonarodowościowego i wielokulturowego społeczeństwa zarówno po czeskiej jak i polskiej stronie regionu. Badania będą miały także na celu rozpoznanie procentowego udziału funkcji dodatkowych w zabudowaniach monastycznych i sakralnych Śląska Cieszyńskiego i próbę porównania ich ilości z obiektami wcześniejszymi powstającymi na przedmiotowym obszarze badawczym oraz w tym samym czasokresie w innych regionach Polski.

3. Kontekst zagadnienia

Architektura sakralna i monastyczna realizowana na Śląsku Cieszyńskim po 1939 roku odzwierciedla zarówno jej osadzenie w tradycji, czego wyrazem są licznie powstające założenia neostylistyczne oraz wykorzystywanie obiektów już istniejących, jak i wpływy idei modernistycznych, upowszechnianych w tym okresie w architekturze europejskiej. O odmienności tych obiektów zdecydowały jednak czynniki zależne od specyfiki tego regionu zarówno w wymiarze kulturowym, gospodarczym i politycznym. Ponadto po zakończeniu I wojny światowej ten jednorodny kulturowo region podzielony został pomiędzy dwa państwa: Polskę i ówczesną Czechosłowację. Spowodowało to rozbitcie dotychczasowej jedności tych terenów zarówno w kościele katolickim jak i ewangelickim. Społeczeństwa sztucznie wtłoczone w nowy podział polityczny zmuszone były od nowa budować swą tożsamość [4].

Dlatego szczegółowe analizy uwzględniać będą poza aspektami: ideowymi, kompozycyjnymi i stylistycznymi, również szereg innych, wynikających ze specyfiki Śląska Cieszyńskiego - jego historycznie uwarunkowanej wielokulturowości, wielonarodowości i wieloreligijności. II Wojna Światowa spowodowała znaczne zmiany na badanym obszarze, zarówno w życiu politycznym, społecznym jak i w życiu kościołów i klasztorów. Większość z istniejących wcześniej obiektów ucierpiała w skutek działań wojennych lub była zaadaptowana przez okupantów na potrzebne im funkcje. Zakonnicy i siostry zakonne zmuszone zostały do opuszczenia zabudowań klasztornych lub współpracy z okupantami. Po wojnie organizacja kościelna wracała do normy powoli. Duży wpływ na sytuację kościoła zarówno w Polsce jak i ówczesnej Czechosłowacji miała sytuacja polityczna w tych krajach. Totalitarny system władzy komunistycznej opowiadał się zdecydowanie za laicyzacją społeczeństwa. Mimo wszystko po 1939 roku, a zwłaszcza po 1990 roku na terenie Śląska Cieszyńskiego powstało wiele nowych kościołów parafialnych, klasztorów i domów zakonnych. Rozwijały się one jednak głównie po Polskiej stronie regionu. Dla kościoła czeskiego po II wojnie światowej zaczął się bowiem okres ponad czterdziestoletniej degradacji. Obiekty sakralne ulegały desakralizacji, brakowało duchownych, zwłaszcza biskupów, kościół nie miał energii ani środków do reaktywowania upadłych parafii i klasztorów. Sytuacja na tym obszarze zaczęła się zmieniać dopiero w latach 90. XX wieku, gdy erygowano Diecezję Ostrawsko - Opawską [5].

Historycznie mieszkańcy Księstwa Cieszyńskiego, którego granice prawie całkowicie pokrywają się z dzisiejszym obszarem nazywanym Euroregionem Śląsk Cieszyński, już od czasów Kazimierza II byli w znaczącej większości katolikami. Mimo tego, że

region graniczy z Morawami, gdzie w XV wieku pojawiły się reformy husyckie, gdzie bardzo mocno działali Bracia Czeszy i Bracia Morawscy oraz gdzie docierały informacje o wojnach religijnych toczących się w Czechach, to jednak społeczeństwo wiernie trwało przy kościele katolickim. Przyczyniło się do tego niewątpliwie to, że kościół, zarówno katolicki jak i luterański, zapisał się w tym regionie jako krzewiciel oświaty. Do połowy XIX wieku szkolnictwo miało tutaj bowiem wyłącznie wyznaniowy charakter i organizowane było przez władze kościelne. Społeczne oddziaływanie klasztorów i kościołów było więc bardzo silne. Przez długie wieki klasztory i parafie były ważnymi ośrodkami nie tylko duchowego skupienia, ale także krzewicielami oświaty i instytucjami opieki zdrowotnej i socjalnej. Ponadto były także silnymi ośrodkami krzewiącymi lokalny patriotyzm, nierzadko biorącymi czynny udział w obronie przed najazdami i skupiającymi lokalną ludność wokół idei społecznych. Zawieruch wojenna sprawiła, że bardzo wiele cennych zbiorów bibliotek klasztornych i parafialnych obszaru Śląska Cieszyńskiego uległo zniszczeniu [6].

4. Cel badań

Celem badań jest rozpoznanie i opisanie obiektów monastycznych na wybranym obszarze. Pozwoli to na stworzenie kompleksowego monograficznego opracowania poprzedzonego posegregowanym chronologicznie i typologicznie katalogiem obiektów. Monografia ta traktować będzie nie tylko o warsztacie jakim operowali ówcześni architekci i budowniczowie kształtujący formę czy funkcję, ale także o treści jaką ona ze sobą niosła. Badanie ma na celu przeanalizowanie najnowszej sakralnej i monastycznej architektury Śląska Cieszyńskiego oraz ukazanie przeobrażenia jakie przeszła oraz nowej lecz opartej na tradycji roli jaką pełni. Przeprowadzane analizy będą miały także na celu wykazanie podobieństw i różnic (ilościowych, stylistycznych i ideowych) pomiędzy obiektami wznoszonymi po polskiej i czeskiej stronie regionu w zgoła innych obecnie warunkach społeczno-politycznych [7].

Większość z obiektów oprócz funkcji sakralnej posiada także pomieszczenia o innym przeznaczeniu. Część obiektów użytkowanych obecnie przez zgromadzenia zakonne oraz kongregacje nie wznoszona była jako obiekty monastyczne, lecz została na nie zaadoptowana. Kryterium wyboru jest jednak rok budowy obiektu w którym obecnie znajduje się siedziba zgromadzenia. Grupa 50 rozpoznanych obiektów zostanie ze sobą zestawiona w formie tabelarycznego opracowania z podziałem na sakralne i monastyczne. Fragment opracowania zestawienia obiektów wraz z uwzględnieniem funkcji towarzyszących przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Zestawienie przykładowych, wybranych obiektów rozpoznanych podczas badań wstępnych.

1	2	3	4	5
ZGROMADZENIE (INFORMACJE PODSTAWOWE)	LOKALIZACJA	DATA POWSTANIA I PRZEBUDOWY (DATA ZANIKU)	FUNKCJA	FOTOGRAFIA
SALEZJANIE (prosty drewniany obiekt pierwotnie z otwartym dziedzińcem, rozbudowany o 3 skrzydło)	BAŠKA HODONIVICE Čp. 136 (Frydek- Místek)	1943 - 1955 dobudowa trzeciego skrzydła	UŻYTKOWA, REKREACYJNA, SAKRALNA (DOM WAKACYJNY DLA DZIECI Z UBOGICH RODZIN)	
DOMINIKANIE (kościół parafialny pw. Najświętszej marii Panny Królowej Polski oraz dom rekolekcyjny Najświętszej Marii Panny Królowej Posłki)	USTROŃ HERMANICE ul. Dominikańska 14 (Cieszyn)	1987 - rozbudowa trwa do dziś	SAKRALNA, UŻYTKOWA, REKREACYJNO - EDUKACYJNA	
FRANCISZKANIE	GÓRKI WIELKIE ul. Zofii Kossak 130 (Cieszyn)	1991-98	SAKRALNA, UŻYTKOWA, SPOŁECZNA	
SIOSTRY SŁUŻEBNICZKI NAJŚWIĘTSZEJ MARI PANNY NIEPOKALANIE POCZĘTEJ	BIELSKO - BIAŁA pl. Św. Mikołaja 10 (Bielsko - Biała)	1999 - budynek wzniesiony wcześniej - (prawdopodobnie w 1954 roku) pierwotnie kamienica mieszkalna	SAKRALNA, UŻYTKOWA, SPOŁECZNA	
SIOSTRY SŁUŻEBNICZKI BOGURODZICY NIEPOKALANIE POCZĘTEJ (Służebniczki Dębnickie)	SKOCZÓW ul. Mickiewicza 36, 47 (Cieszyn)	2002 - willa podmiejska wzniesiona wcześniej	UŻYTKOWA, SPOŁECZNA	

LEGENDA

	funkcja sakralna
	funkcje społeczne
	funkcje medyczna
	inna funkcja niesakralna

Zamieszczony powyżej fragment tabelarycznego zestawienia obiektów pozwala zorientować się z jaką olbrzymią różnorodnością stylistyczną i funkcjonalną założeń mamy do czynienia na wybranym obszarze badawczym. Przyjmując historyczne ujęcie zagadnienia na obszarze Śląska Cieszyńskiego możemy odnaleźć siedziby bardzo wielu męskich jak i żeńskich zgromadzeń zakonnych. Wraz z upływem czasu, przemianami zachodzącymi w kościele oraz w lokalnym społeczeństwie zaobserwować możemy zmniejszanie się liczby dużych założeń zakonnych opartych o rzut claustrium

z wirydarzem [8]. Od początku XIX wieku zaczynają się pojawiać tzw. kongregacje zakonne. Architektury ich siedzib nie określały już reguły zakonne. Kształt i forma ich zabudowań, będących zazwyczaj niewielkimi domami filiacyjnymi zależały głównie od konkretnych potrzeb i możliwości budowlanych lub adaptacyjnych w danej lokalizacji. Znaczna część budynków wykorzystywanych przez kongregacje połączona była z różnymi typami szkół. Zewnętrzny wygląd i dyspozycja wnętrza podporządkowana była bardzo często tej właśnie funkcji. Klauzura sióstr (jeżeli kongregacja zakładała klauzurę) przenoszona była w ów czas na ostanie, najwyższe piętro, podczas gdy na parterze organizowany był żłobek, ochronka dla dzieci lub przedszkole. Pozostałe przestrzenie służące nauce, w tym również praktycznej nauce zawodu, lokowane były również na parterze lub na pierwszym piętrze. Ponadto niezbędnym elementem programu funkcjonalnego była kaplica. Wraz ze zbliżaniem się do czasów nam współczesnych obserwujemy jednak nie tylko odejście od tradycyjnego claustrium, ale od tradycyjnej formy klasztoru w ogóle. Ich siedziby mieszczą się bowiem obecnie w wielu budynkach służących uprzednio innym celom, które poszczególne zgromadzenia otrzymały w formie nadania lub zadośćuczynienia za inne zabrane dobra. Dlatego też włączano do nich różne funkcje dodatkowe. Graficzne przedstawienie ilości poszczególnych funkcji w klasztorze pozwala łatwo zorientować się jak wiele powierzchni w obiektach sakralnych i monastycznych z samym monastycyzmem sensu stricto nie miało i nie ma wiele wspólnego. Graficzna forma oznaczenia funkcji (kolor niebieski – funkcja sakralna, kolor żółty – funkcja użytkowa, kolor czerwony – funkcja medyczna, kolor szary – inna funkcja niesakralna) pozwala na wyselekcjonowanie z nich przykładów reprezentatywnych realizujących najpełniej założenia sakralnej i monastycznej architektury powstającej na Śląsku Cieszyńskim w okresie 1939-2021. [9]

Dla każdego z obiektów założono przeprowadzenie szczegółowych analiz z wyeksponowaniem następujących aspektów:

- lokalizacyjnego (powiązania z istniejącą tkanką miejską lub ich brak, lub też miastotwórcza rola założeń zakonnych)
- funkcjonalnego (ilości i rodzaju funkcji świeckich towarzyszących obiektowi sakralnemu lub monastycznemu)
- społecznego oddziaływania (roli jaką odgrywa dla lokalnej społeczności)
- kompozycji planu
- formy (czy wpisana w kontekst miejsca)
- konstrukcji (czy spotykamy nowe metody wznoszenia obiektów sakralnych i klasztornych jak wykorzystanie stali, żelbetu itd.)
- charakterystyki stanu aktualnego, opisu przekształceń i przebudów obiektu, jego aktualnego wykorzystywania

Jednak nawet wstępne rozpoznanie przykładów z wybranego obszaru pozwala na stwierdzenie, że architektura sakralna Śląska Cieszyńskiego powstająca w latach 1939 – 2014 posiada wiele cech nowatorskich, wyróżniających ją na tle obiektów analogicznych powstających w innym regionie Polski czy Europy. Pozwala to na wskazanie jej ważnego miejsca w historii rozwoju architektury na tle przemian społecznych, politycznych i ideowych zachodzących w Europie w XX oraz na początku XXI wieku [10,11].

5. Koncepcja i metodyka badań

W latach 2013-21 wykonane zostały badania wstępne, dzięki którym zebrany został materiał do badań szczegółowych. Stworzony został zbiór 16 obiektów sakralnych - kościołów i kaplic - wybudowanych w latach 1939-2021 w granicach obszaru badawczego oraz 34 obiektów monastycznych o różnej funkcji i przeznaczeniu. Znajdują się one w znamienitej większości po Polskiej stronie Euroregionu, co niewątpliwie związane jest z ogromną laicyzacją społeczeństwa czeskiego.

Zgromadzony do tej pory materiał badawczy jest bazą do prowadzenia dalszych badań według następującego schematu:

1. Uzupełnienie badań wstępnych.

Przeanalizowanie stanu zachowanej dokumentacji oraz jej dostępności. Zakłada się wykonanie ogólnej kwerendy archiwalnej. Przewiduje się wykorzystanie takich metod jak: wyszukiwanie, identyfikowanie, selekcjonowanie materiałów źródłowych. Przeprowadzenie korespondencji z kancelariami parafiami oraz archiwami, w celu skompletowania danych i informacji do szczegółowych analiz.

2. Badania archiwalne.

Zakłada się wykonanie kwerendy archiwalnej dla wszystkich obiektów. Podczas badań archiwalnych planuje się wykorzystanie metod stosowanych w badaniach historycznych, takich jak: wyszukiwanie, identyfikowanie, selekcjonowanie i grupowanie informacji źródłowych. Zakłada się korzystanie z zasobów archiwów parafialnych, archiwów miejskich, zasobów Książnicy cieszyńskiej, Archiwum Miasta Cieszyna, Archiwów Miasta Skoczowa i Bielska, městské archivy Ostrava oraz archiwów poszczególnych zgromadzeń zakonnych. Zakłada się także wykorzystanie autorskich oraz prywatnych dokumentacji archiwalnych.

Przewiduje się wykorzystanie archiwalnych zasobów cyfrowych oraz dokumentacji drukowanej wymagającej wizyty w archiwum.

3. Badania in situ.

Zgromadzony materiał badawczy poddany zostanie segregacji i wstępnej obróbce graficznej. Następnie dla każdego z obiektów przeprowadzone zostaną badania in situ. Przewiduje się wizytę we wszystkich obiektach, i terenową weryfikację zgromadzonej dokumentacji. Wykonana zostanie także dokumentacja fotograficzna poszczególnych obiektów oraz wyposażenia ich wnętrz.

4. Usystematyzowanie zgromadzonych informacji.

Wszystkie zebrane informacje zostaną usystematyzowane w formie ujednoliconych graficznie i uporządkowanych chronologicznie kart katalogowych, zawierających także informacje o tle historycznym, odpowiadającym czasowi powstania kościołów i klasztorów.

5. Studium przypadku wybranych obiektów i jego analizy.

Dla wybranych do drugiej części przykładów reprezentatywnych wyłonionych zarówno z grupy obiektów sakralnych jak i monastycznych przeprowadzone zostaną szczegółowe studia przypadków oraz analizy urbanistyczne, stylistyczne, funkcjonalne. Jeżeli zaistnieje taka potrzeba zakłada się także wykonanie inwentaryzacji obiektów dla których dokumentacja nie zachowała się lub w obiekcie zaszły istotne zmiany w stosunku do zachowanej dokumentacji archiwalnej.

6. Opracowanie wyników badań w formie tekstowej i ilustracyjnej. Wyniki badań planuje się opublikować w formie monografii.

Prowadzone badania będą miały charakter badań podstawowych, teoretycznych. Zmierzać będą do kompleksowego, wieloaspektowego opisanie nierozpoznanego dotąd szerzej zagadnienia architektury sakralnej i monastycznej powstałej na Śląsku Cieszyńskim w latach 1939-2021.

Badania zostaną podzielone na dwie części:

1. ogólne analizy obiektów zakwalifikowanych do grupy badawczej z ich podstawowym podziałem na architekturę sakralną i monastyczną. Podczas badań wstępnych wyodrębnione zostaną także grupy funkcji uzupełniających architekturę sakralną i klasztorną.

2. szczegółowe badania wybranych przypadków reprezentatywnych. Przykłady reprezentatywne wybrane zostaną dla każdej z wyżej wymienionych grup. Jako kryteria wyboru przyjęte zostaną:

- autentyczność obiektu rozumiana jako najmniejsza liczba przebudów,
- różnorodność funkcji mieszczącej się w obiekcie
- możliwie duże społeczne oddziaływanie
- uwarunkowania lokalizacyjne, dobrane tak, by wśród reprezentatywnej grupy znalazły się obiekty zarówno ułożone w terenie o wysokiej jak i niskiej intensywności zabudowy.

W pierwszej części badań zakłada się wykorzystanie metod stosowanych w badaniach historycznych, takich jak:

- wyszukiwanie,
- dentyfikowanie,
- selekcjonowanie
- grupowanie informacji źródłowych.

Drugą częścią badań objęta zostanie wyselekcjonowanych przykładów reprezentatywnych. Jej celem jest sprecyzowanie charakterystycznych sakralnej i klasztornej architektury Śląska Cieszyńskiego z lat 1939-2021. Dla wybranych przykładów przeprowadzone zostaną studia przypadków. Dla wszystkich obiektów drugiej części badań wykonane zostaną badania in situ, podczas których zrealizowana zostanie dokumentacja fotograficzna oraz przeprowadzona zostanie weryfikacja dokumentacji archiwalnej, a w razie potrzeby inwentaryzacja lub jeżeli będzie to możliwe skanowanie laserowe obiektu i korekta planów archiwalnych. Rozpoznane zostanie także tło historyczne i kontekst lokalizacyjny. Planuje się połączyć dwa modele badań w postaci modelu historyczno-terenowego. Taki sposób prowadzenia analiz obiektów zabytkowych, zgodnie z zaleceniami twórcy i propagatora tej metody - socjologa Kazimierza Dobrowolskiego - pozwala spojrzeć na obiekt szerzej. Badania historyczno-terenowe będą w przypadku modernistycznej architektury sakralnej Śląska metodą najodpowiedniejszą, łączącą podejście historii i socjologii z możliwością ich komparatywnych uzupełnień. Zgodnie z przyjętą metodą wyodrębnione będą takie zagadnienia jak: podłoże geograficzne, socjologiczne oraz kulturowe. W badaniach odnoszących się do poszczególnych obiektów rozwinięte będą następujące aspekty:

- uwarunkowania lokalizacyjne
- uwarunkowania społeczno-kulturowe towarzyszące realizacji
- oryginalność i geneza cech stylistyczno-formalnych obiektu architektonicznego
- analogie rozwiązań formalno-stylistycznych

6. Wnioski

Autorka uważa, iż konieczne w dalszym etapie jest przeprowadzenie badań, które zmierzać będą do kompleksowego, wieloaspektowego opisanie nierozpoznanego dotąd szerzej zagadnienia współczesnej architektury monastycznej na obszarze dzisiejszego Euroregionu Śląsk Cieszyński. Przyjęta powinna zostać dwustopniowa metoda badań z wykorzystaniem metody historyczno - terenowej, opracowanej przez Kazimierza Dobrowolskiego [12]. Umożliwi to analizy charakterze komparatywnym oraz połączenie

podejścia architektonicznego i socjologicznego. Wyniki wieloaspektowych analiz będą podstawą do sprecyzowania wniosków będących wynikiem wieloaspektowej analizy obiektów sakralnych i monastycznych wznoszonych w latach 1939 – 2021 na terenie Śląska Cieszyńskiego. Wyniki analiz pozwolą także na skonfrontowanie architektury polsko – czeskiego pogranicza z innymi regionami naszego kraju oraz na precyzyjne określenie jej bez wątpienia niepośledniej roli w rozwoju architektury sakralnej i monastycznej w Polsce.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Uherek – Bradecka B. „Desakralizacja kościołów na obszarze polsko – czeskiego pogranicza. Wstęp do badań przemian architektonicznych budowli sakralnych.”, ZESZYTY NAUKOWE WYŻSZEJ SZKOŁY TECHNICZNEJ W KATOWICACH ISSN 2082-7016; eISSN 2450-5552 2021, nr 13, s 36-46; DOI: 10.54264/0004
- [2] Uherek – Bradecka B. „Architektura Kłostorów na Śląsku Cieszyńskie i w Księstwie Opawskim do 1939 roku.”, Wydawnictwo Politechniki Śląskiej 2012
- [3] Bardzińska-Bonnenberg T. „Wnętrza urbanistyczne i ich percepcja na przykładzie zespołów zabytkowych z przełomu XIX i XX wieku; w: „Nieznane piękno sztuki śląskiej. Śląskie dzieła mistrzów architektury i sztuki”, Katowice 1987 s.188-198
- [4] Budniak J. „Specyfika wyznaniowa polsko-czeskiego pogranicza jako fenomen integralności europejskiej.” w: „W poszukiwaniu nowej tożsamości Europy”, red. Glaeser Z. Nowakowska A., Górecki J., Bytom 2006., s. 201-212
- [5] Kossakowska-Jarosz K.: Religia i religijność a problemy narodowe i cywilizacyjne na Górnym Śląsku, W: Folklor – sacrum – religia, red. J. Bartmiński, M. Jasińska-Wojtkowska, Lublin 1995,
- [6] Chlebowczyk J. „Nad Olzą. Śląsk Cieszyński w wiekach XVIII, XIX i XX.” Katowice 1971
- [7] Adamski W. (red.) „Warszawa 1998 Polska na tle Czech i Słowacji: podstawowe wskaźniki statystyczne” [w:] Polacy ,95 : aktorzy i klienci transformacji.
- [8] Bogdan F. „Geneza i rozwój klauzury zakonnej. Studium prawno – historyczne”, Pallottinum, Poznań 1954
- [9] Budniak J. „Ekumenizm Jutra” Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego; Katowice 2002
- [10] Foltýn D. a kolektiv „Encyklopedie Moravských a slezkých klásterů”, Libri, Praha 2005
- [11] Żmuda R. „Materiały do bibliografii publikacji o zakonach i zgromadzeniach zakonnych w Polsce 1945-2000. Łódź, 2004 (dokument elektroniczny).
- [12] Dobrowolski K. „Studia z pogranicza historii i socjologii.” Zakład Narodowy im Ossolińskich, 1967

MONASTIC ARCHITECTURE IN TESCHEN SILESIA AFTER 1939 – INTRODUCTION TO THE STUDY OF CONTEMPORARY ARCHITECTURE OF MONASTERIES IN TASCHEN SILESIA

ABSTRACT

The issues of the newest (created after 1939), sacred and monastic architecture of Teschen Silesia have not been analyzed so far. It is therefore a completely unrecognized issue. Although many studies on the sacred architecture of Teschen and Czech Teschen, as well as monographic studies on individual objects, have been written, they all end in 1939, excluding later objects. There are also many popular scientific studies on the cultural, ethnographic and natural values of the region. However, issues concerning sacred architecture (both Catholic and Protestant) and the architecture of monasteries were taken up extremely rarely, and if they did, they most often ended in 1939. The research carried out after the Second World War focused on the Middle Ages, of which few objects have remained, and if they have survived, they were usually not in their original form, but thoroughly rebuilt. In historical research, it is as if the later objects, especially the newest ones, were forgotten. Therefore, 50 objects related to the broadly understood monasticism (with different functions and purpose), built in this area after 1939, constitute interesting research material.

KEYWORDS

Religious architecture, monastery, monastic architecture, contemporary architecture, Teschen Silesia

Artykuł udostępniony na licencjach Creative Commons/ Article distributed under the terms of Creative Commons licenses: Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0). License available: www.creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/